

«İSTANBUL BOĞAZININ BATI YAKASINDA (KİLYOS) YENİ BİR TRIYAS BULGUSU» ÜZERİNE BİR ELEŞTİRİ

Mehmet ÖNAL*

Kaya ve Lys (1980) tarafından, Kilyos güneyinde yer alan kaya birimleri, Karbonifer, Triyas ve Kretase olarak sınıflandırılmıştır. Ancak yapılan sınıflamalar Kaya (1971) tarafından aynı harita alanı için önerilen stratigrafi istifi arasında çok büyük değişiklikler ve farklar yaratmıştır. Yazarların metinde verdikleri stratigrafi kesiti incelendiğinde, Kaya'nın (1971) temel olarak alındığı anlaşılmaktadır. Ancak bu yayında verilen genelleştirilmiş kaya birimi sınıflaması ile bunlara ait önerilen yaşların Kaya'dan (1971) çok farklı olduğu görülmektedir. Yazarlar, kaya birimi sınıflamasında ve adlamada yapılan değişikliklerin nedenlerini bu yazıda açıklamamışlardır. Uluslararası stratigrafi kılavuzuna göre (Altınlı, 1978), daha önce adlanmış (yöntemli veya yöntemsiz) ve üstelik yayımlanmış bir kaya biriminin coğrafya adı, kaya birimi aşaması değiştirilmese bile korunması gereklidir. Kaldı ki bir kaya biriminin aşaması değiştirilirken, bunun nedenleri ayrıntılı biçimde verilmelidir.

Aynı alana ait iki ayrı yayın niteliğinde olan Kaya (1971) ile Kaya ve Lys (1980) arasında yer alan önemli yanlışlıklar ve çelişkiler aşağıda özetlenmiştir:

1. Kaya (1971) tarafından verilen İstanbul bölgesi Üst Paleozoyikine ait stratigrafi sınıflamasında Vizeyen yaşlı Trakya formasyonu, alttan üste doğru Acıbadem, Küçükköy ve Çamurluhan üyelerine bölünmüştür. Oysa aynı formasyon aynı bölgeyi konu alan bu yazıda sadece Çamurluhan üyesine ayrılmıştır. Daha önce ayrıntılı harita alımına dayanılarak ayrılan diğer iki üyenin (Acıbadem ve Küçükköy), geçersiz kılınmasının nedenleri açıklanmamıştır.

2. Bu yayında Şekil 3 te verilen genelleştirilmiş stratigrafi kesitine göre, Trakya formasyonu içinde arakatman durumunda gözükken Cebeciköy kireçtaşı, ayrı bir kaya birimi olarak ele alınmıştır. Oysa bu kireçtaşı katmanları Trakya formasyonu içinde ara düzey olarak kabul edilebilir. Trakya formasyonuna ait stratigrafi sınıflamasındaki benzer yanlışlıklar, Kaya (1971) tarafından daha önce de yapılmıştır. Kaya'da (1971) Trakya formasyonu içinde bir üye olarak görülen aynı kireçtaşı düzeyine, Cebeciköy formasyonu adı (Kaya, 1971, sayfa 169), nedense uygun görülmüştür. Kaldı ki uluslararası stratigrafi kılavuzuna göre (Altınlı, 1978), formasyon aşamasındaki temel bir kaya birimi, yararlı ve pratik amaçlar görüldüğü zaman asbiriimlere bölünebilir. Ayırt edilen temel bir kaya birimi içinde asbiriimler yerine, onunla eşağırlıkta başka bir kaya birimi ayırtlanamaz. Bilinen bu temel kurallara rağmen, sözü edilen yanlışlıklar bu yayında bir kez daha tekrarlanmıştır.

3. Kaya'da (1971) Kartaltepe üyesi olarak geçen birimin, bu yayında «Kartaltepe formasyonuna» yükseltgenmiş olduğu görülür. Ancak metin içinde bu önemli değişikliğin nedenini açıklayacak bir tümceye rastlanmamaktadır.

4. Kaya'da (1971) Karbonifer olarak yaşlandırılan diyabazlar, bu yayında Triyas yaşlı Kocatarla formasyonu olarak kabul edilmiştir. Kaya birimi sınıflamasındaki bu önemli değişikliğe ait herhangi bir gerekçe belirtilmemektedir. Bu yazıda «Kocalarla» adının Kaya'dan (1971) alındığı vurgulanmıştır (sayfa 23, paragraf 5). Oysa Kaya'da (1971) «Kocalarla» adı ile anılan hiç bir kaya birimi adı bulunmamaktadır. Kaya'daki (1971) genelleştirilmiş stratigrafi kesitinde diyabaz olarak gösterilen

* Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü, İzmir.

birim, alttaki Gümüşdere formasyonunu uyumlu olarak üstlediği gösterilmiştir. Fakat bu yayında aynı diyabaz birimi (Kocalarla formasyonu), aynı bölgede bu kez alttaki Gümüşdere formasyonunu uyumsuz olarak üstler görünmektedir.

5. Kaya'da (1971) Karbonifer yaşlı Çiftalan formasyonu bu yayında Triyas yaşlı Çiftalan kumtaşı olarak kabul edilmiştir. Daha önce formasyon aşamasında ayırt edilen bir kaya biriminin bu yayında değişik bir sınıflamaya tabi tutulmasının nedeni ve da nedenleri belirtilmemiştir.

6. Bu yazının sonuçlar bölümünde, Kilyos kesitinin Kocalarla lav birimi ile başladığına ait veriler sıralanmaktadır. Bu veriler içinde «Karbonifer kesitinde volkanik katkıların kesin olarak bulunmadığı» vurgulanmaktadır. Oysa Kaya'da (1971) sunulan aynı bölgeye ait 1:25 000 ölçekli ayrıntılı jeoloji haritasında, Karbonifer yaşlı Trakya formasyonu içinde andezitlerin varlığı gösterilmiştir. Bunun yanı sıra aynı yayında, andezitlerin Trakya formasyonu içindeki varlığını kanıtlayan bir fotoğraf, aynı yazar tarafından Şekil 6 da verilmiştir.

7. Kaya'da (1971) Karbonifer yaşlı Uskumruköy formasyonu olarak verilen birim, bu yayında Triyas yaşlı Bayırlıkıran formasyonu olarak değiştirilmiştir. Daha önce yayımlanmış bir kaya birimine ait coğrafya adının, stratigrafinin temel kurallarına aykırı olarak, birden bire değiştirilmesinin nedenlerini açıklamaya yarayacak herhangi bir tümce, bu yazıda tüm uğraşlara rağmen bulunamamıştır.

Yayına venildiği tarih, 20 Şubat 1984

DEĞİNİLEN BELGELER

Altınlı, E., 1978, Uluslararası stratigrafi kılavuzu: Türkiye Petrolleri A.O. Yerbilimleri Yayınları (çeviri), s. 115, Ankara.

Kaya, O., 1971, İstanbul'un Karbonifer stratigrafisi: Türkiye Jeol. Kur. Bült., XIV-2, 143-199.

— ve Lys, M., 1980, İstanbul boğazının batı yakasında (Kilyos) yeni bir Triyas bulgusu: MTA Derg., 93-94, 20-27, Ankara.

Mehmet Önal'ın Eleştirisine Yanıt

Orhan KAYA*

1982 yılında Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Dergisinde (93/94, 20-26) yayımlanmış, birinci yazarlığını yaptığım «İstanbul Boğazının batı yakasında (Kilyos) yeni bir Triyas bulgusu» ve doktora çalışmam ile ilgili «İstanbul'un Karbonifer stratigrafisi» başlıklı (Kaya, 1971) yayınlarım ile ilgili olarak açılan tartışmaya ait yanıtlarım aşağıdadır. Kaynak kaybına neden olmaması için, yöneltilen eleştiriler burada yinelenmemiştir.

1. Kaya'da (1982, s. 23) Çamurluhan üyesine «Trakya formasyonunun şeyl/kumtaşı oram en yüksek olan ve yersel kireçtaşı arakatıkları içeren üst bölümüdür» şeklinde değinilmiştir. Çalışma alanında yalnızca Çamurluhan kayaları bulunduğu ve konu Karbonifer veya Trakya formasyonu olmadığı için daha yaşlı Küçükköy ve Acıbadem üyelerine yayında yer verilmemiştir.

2. Cebeciköy kireçtaşı birimi, şeyl-kumtaşından yapılı Trakya formasyonu içinde bir «arakatman» değildir (Kaya, 1969, 1971, 1980; Kaya ve Mамет, 1971); Trakya formasyonunu üstten örter ve Trakya formasyonunun en üst bölümü ile yanal giriklik gösterir. Tipik yerinde 160 m kalın, birörnek ve 1:25 000 ölçekli haritaya tüm ayrıntıları ile işlenebilen Cebeciköy kireçtaşı biriminin formasyon aşamasında ele alınmaması için neden yoktur (Code of Stratigraphic Nomenclature 1961, Md. 4a,b; International Stratigraphic Guide 1976, Md. C2; North American Stratigraphic Code 1983 Md. 22a,b). 1982 yayınımdaki kireçtaşı merceklerinin, eşdeğer litolojideki Cebeciköy kireçtaşı birimine göre adlanması, stratigrafi kurallarına uygundur (C.S.N. 1961, Md. 5e; I.S.G. 1976, Md. D3; N.A.S.C. 1983, Md. 23b).

Öte yandan, Cebeciköy kireçtaşı birimi İstanbul batı yakasının kireçtaşı gereksinimini karşılayan ekonomik potansiyeli ve önemi nedeniyle, geleneksel olarak bir formasyon aşamasında ele alınmıştır.

3. Kaya'da (1971) «Kartaltepe üyesi» olarak geçen birim Kaya'da (1980) «Kartaltepe formasyonuna» çevrilmiş (s. 134, 3-21 satır arası) ve yeniden tanımlanmış bulunmaktadır. Tartışma konusu olan yazıda (Kaya, 1982, s.20 ve s.26) Kaya (1980) yayınına değinilmiştir.

4. Kocalarla lav biriminin Triyas yaşı için gerekçeler s.25 te üç madde halinde verilmiş, «... Kocaeli'ndeki Skitiyen yaşlı kırmızı oluşuklar (Kapaklı formasyonu) içinde yer alan yüzeyel mafik lav düzeyleriyle eş tutulabilir» cümlesi ile sonuçlandırılmış ve Şekil 4 teki korelasyonlarla belgelenmiştir.

Kaya'da (1971, s. 175) Kocalarla lav birimi için «bu volkanik oluşuğun, sahada alt ve üst sınırları kapalı oluşu dolayısıyla, jeoloji sütunundaki durumu ve anlamı kesin olarak kararlaştırılmamıştır» şeklinde bir anlatım yer alır. 1982 de birimin stratigrafisi konumu için daha ileri bir yaklaşım yapılabilmıştır: Gümüşdere formasyonu Karbonifer yaşta olduğuna göre, Triyas olarak yeniden değerlendirilen Kocalarla ile arasındaki dokanak bir uyumsuzluk olarak kabul edilmek zorundadır (Kaya, 1980).

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü, İzmir.

5. Çiftalan formasyonu (Kaya, 1969, 1971, 1980) birçok kez tanıtılmıştır. Kısa da olsa, Çiftalan kumtaşının tanımı tartışma konusu olan yayında (1982, s.4) 5 satır içinde yinelenmiştir. Formasyon sözcüğü yerine kumtaşı sözcüğünü önermemdeki neden, hazırlamakta olduğum KB ve B Anadolu Triyas kaya birimlerine ilişkin bir yayında 20 ye yakın «formasyon» sözcüğünün bir kısmını litoloji sözcüğü ile değiştirerek daha anlaşılır ve bellekte kalıcı yapmaktır.

6. Kaya (1969-1980), Trakya formasyonu içinde volkanik gereç bulunmadığını belirtir. Kaya'nın (1971) 1:25 000 ölçekli haritasında, andezitler Silüriyen, Devoniyen ve Karbonifer birimleri içindeki ve arasındaki fayların üzerinde veya bu fayların izlenemeyen gidişleri üzerinde yer alan girmelerdir. Nitekim, s. 185 te «andezit damarları», s. 187 de «andezitlerle karışık tektonik mercerler», «andezit girmeleri» ve diğer sayfalarla harita lejandında durum yeterince açıktır; hiç bir harita, şekil ve çizelgede andezit karşısına yaş olarak Karbonifer yerleştirilmemiştir.

Kaya'da (1971) bulunan Şekil 6 da, andezit katmanlara dik dallar halinde uzanır; yalnız Trakya formasyonunu değil, Turnesiyen yaşlı Baltalimanı formasyonunu ve Devoniyen yaşlı Büyükada formasyonunu da kesen damarlardır.

7. Uskumruköy formasyonu için Bakırlıkıran formasyon adı, Değirmendere formasyonu için Köşeler kireçtaşı adı, 1982 yayınında s. 23 te yazıldığı ve Şekil 4 te belgelendiği gibi, Kocaeli Triyası ile yapılan eşleştirmeye dayanır. Ad değişimi C.S.N. (1961) Md. 11b ve N.A.S.C. (1983) Md. 11b nin geniş anlamları ile uyumludur. Başka araştırmacılar tarafından Kocaeli Triyasına uygulanan söz konusu adları, Kaya'da (1971) Karbonifer zaman-kaya çatısı içinde önerdiğim adlara yeğlemiş bulunmaktayım. Buradaki amaç önceliğe saygı ve ad karışıklığını önlemektir.

Yayına venildiği tarih, 2 Mayıs 1984

DEĞİNİLEN BELGELER

Code of Stratigraphic Nomenclature, 1961, Am. Assoc. Petrol. Geol. Bull., 45, 645-660.

Kaya, O., 1969, Karbon bei İstanbul: N. Jahrbh. Geol. Pal. Monats., 3, 160-173.

———, 1971, İstanbul'un Karbonifer stratigrafisi: Türkiye Jeol. Kur. Bült., 14, 143-199.

———, 1980, Carboniferous stratigraphy of İstanbul: Newsl. Stratigr., 9, 121-137.

———ve Mamet, B., 1971, Biostratigraphy of the Visean Cebeciköy limestone near İstanbul, Turkey: Jour. Foraminiferal Research, 1, 77-81.

———ve Lys, M., 1982, İstanbul Boğazının batı yakasında (Kilyos) yeni bir Triyas bulgusu: MTA Derg., 93/94, 20-27, Ankara.

International Stratigraphic Guide (H. D. Hedberg, Ed.), 1976: Wiley and Sons, New York, 200 s. (I. E. Altınlı tarafından Türkçeye çevrilmiştir).

North American Stratigraphic Code, 1983, Am. Assoc. Petrol. Geol. Bull., 67, 841-875.